

Łukasz Hajduk*

PONADCZASOWE CECHY ANIMATORA KULTURY NA PODSTAWIE BIOGRAFII NOWOSĄDECKIEJ HARCERKI BRONISŁAWY SZCZEPANIEC (1903-1996)

Analizując literaturę dotyczącą animacji społeczno-kulturalnej, uwagę zwracają liczne publikacje opisujące tzw. dobre praktyki oraz postacie współczesnych animatorów, którzy w ciekawy i skuteczny sposób „animują” różnorodne grupy docelowe¹. Opisanych tam ludzi charakteryzuje pasja, innowacyjność, kreatywność. Często są to osoby o multipotencjalnej osobowości. Poznawanie sylwetek współczesnych animatorów społeczno-kulturalnych jest ważnym etapem formowania się młodych kadr. Obserwacja innych, analiza ich cech osobowościowych oraz metod działania jest też istotnym elementem samorozwoju. Opowiadanie historii własnego życia jest wartością zarówno dla samego opowiadającego, jak i dla osób, które tej historii słuchają lub ją czytają. Pomaga to w aktywnym kreowaniu własnej biografii. Takie podejście otwiera nowe perspektywy dyskursu w pedagogice społecznej (Krenz red. 2014). Hanna Solarczyk-Szwec zwraca uwagę, że „biografia, badania biograficzne i uczenie się biograficzne są już pojęciami nierozzerwalnie związanymi z naukami pedagogicznymi” (Solarczyk-Szwec 2015, s. 119). Rozwój nurtu biograficznego polska andragogika zawdzięcza Oldze Czerniawskiej. Temat ten w swoich publikacjach rozwijały także m.in. Elżbieta Dubas czy Małgorzata Malec. Do biograficznego uczenia się dochodzi zarówno na podstawie własnej biografii, jak i na podstawie namysłu nad biografią innych osób.

[...] Uczenie się z biografii innych natomiast to uczenie się w wyniku refleksji nad biografią innego. Biografia ta może być opowiadana, czytana, oglądana itp., zawarta w pamiętnikach, autobiografiach dziennikarskich, wywiadach biograficznych, w informacjach biograficznych publikowanych w mediach masowych, w tym np. artykułach prasowych, audycjach radiowych, reportażach telewizyjnych, filmach dokumentalnych i fabularzowanych. Uczenie się z biografii

* **Łukasz Hajduk**, dr – Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Pedagogiki, Zakład Pedagogiki Społecznej i Andragogiki; e-mail: lukasz.hajduk@uj.edu.pl.

¹ Przykładem są: *Teraz! Animacja kultury* wydana przez Stowarzyszenie Katedra Kultury w 2008 r., w ramach projektu ANIMATOR; *Aktywne społeczności. Zmiana społeczna. Katalog praktyk* cztery tomy wydane w latach 2009-2014 przez Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej w ramach projektu „Tworzenie i rozwijanie standardów usług pomocy i integracji społecznej”; opowiadające o działaniach w społecznościach lokalnych z całej Polski; *Animacja lokalna. Jak aktywizować społeczności wiejskie?* publikacja z 2008 r. powstała na podstawie doświadczeń projektu „W stronę polskiego modelu gospodarki społecznej – budujemy nowy Lisków”; katalog *Dobre pomysły w Polsce* opracowany w ramach projektu „ZOOM na domy kultury” realizowanego w latach 2008-2009.

innego wymaga namysłu nad jego biografią i odniesienia jego doświadczeń biograficznych do posiadanej wiedzy i samowiedzy (Dubas 2015, s. 36).

Do takiego uczenia się dochodzi również w procesie kształtowania przyszłych animatorów kultury. Już w latach 90. znaczenie szkiców biograficznych animatorów podkreślała Barbara Jedlewska. W publikacji *Animatorzy kultury wobec wyzwań edukacyjnych* jeden z rozdziałów zatytułowany jest *Wielcy animatorzy małych ojczyzn (szkice biograficzne)* (Jedlewska 1999). Opisane tam sylwetki stanowią przykład do naśladowania dla młodszego pokolenia animatorów. Na wykorzystanie narracji biograficznych w kształceniu przyszłych animatorów kultury zwraca też uwagę Małgorzata Olejarz (Olejarz 2005). Wnikliwej analizie biografii współczesnych animatorów dokonała w swojej publikacji również Alicja Delecka-Bury:

Celem badań było wykrycie związków między zaistniałymi zdarzeniami krytycznymi w życiu animatorów kultury a odnoszeniem przez nich sukcesów w działalności animacyjnej. Poznanie ich biografii oraz zebranie informacji o zdarzeniach krytycznych i osobach znaczących w ich życiu pomogły wyłonić listę czynników wspierających kariery animatorów [...] (Delecka-Bury 2015, wstęp).

Aby grono budzących zainteresowanie sylwetek było pełniejsze, można dołączać do niego osoby działające w innej kulturze lub w innych czasach. Historia rozwoju kulturowego i społecznego Polski dostarcza nam wiele interesujących przykładów chętnie opisywanych w literaturze. Jednak wciąż pozostaje wiele osób, których biografie nie są powszechnie znane, a które pozostawiły przyszłym pokoleniom bogatą spuściznę, zdolną nadal motywować i inspirować. Biorąc pod uwagę właśnie takie „zapomniane” biografie, które dla współczesnych animatorów mogą się stać inspiracją, oraz mając świadomość potencjału związanego z uczeniem się na podstawie biografii innych osób, za interesujące uznałem przedstawienie życia i działalności Sądeczanki Bronisławy Szczepaniec – harcerki, nauczycielki, przede wszystkim jednak animatorki życia społecznego i kulturalnego w Nowym Sączu i okolicach.

Cel artykułu i charakterystyka materiałów źródłowych

Celem artykułu – odnosząc się do zaprezentowanej biografii – jest wskazanie na ponadczasowe cechy animatora lokalnej społeczności. Aby go osiągnąć w pierwszej części tekstu zawarłem wspomnianą biografię, uwzględniającą najważniejsze etapy życia, osiągnięcia i spuściznę Bronisławy Szczepaniec. W drugiej części porównałem cechy współczesnego animatora kultury z cechami zaprezentowanej postaci. Materiał badawczy, który poddałem analizie, to w pierwszej kolejności publikacje samej Szczepańcówny²;

² *Śpiwają dunajcove fale*, Nowy Sącz 1992 oraz *Służba ojczyźnie nowosądeckich harcerek i harcerzy 1939-1945*, Nowy Sącz 1990.

następnie wycinki prasowe oraz fragmenty jej biografii zawarte w innych opracowaniach³; zebrane przeze mnie materiały archiwalne dotyczące piosenek Bronisławy Szczepaniec⁴; a także wspomnienia opisane na portalach szkół, w których uczyła⁵; cennym materiałem są też wspomnienia, które usłyszałem osobiście od drużyny Barbary Godfreyow⁶. Większa część materiałów została przeze mnie opracowana w trakcie realizacji projektu „Architekci naszej rzeczywistości”, którego wynikiem było wydanie w 2015 r. śpiewnika z piosenkami Szczepańcówny.

Bronisława Stefania Szczepaniec (1903-1996) – życie i twórczość

Urodziła się 18 sierpnia 1903 r. w Nowym Sączu, w rodzinie kolejarskiej, jako najstarsza córka Wojciecha i Bronisławy. Pierwszym etapem jej edukacji była czteroklasowa Szkoła Ludowa im. św. Elżbiety, następnie trzyklasowa Szkoła Wydziałowa im. Hoffmanowej. W 1922 r. zdała egzamin dojrzałości w Miejskim Seminarium Żeńskim. Rok później ukończyła Państwowy Kurs Wychowania Fizycznego, aby w 1926 r. otrzymać dyplom nauczyciela szkół średnich z uprawnieniami do nauczania ćwiczeń cielesnych w szkołach średnich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich. W 1935 r. zdała egzamin dojrzałości typu humanistycznego, co umożliwiło jej rozpoczęcie studiów z pedagogiki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Czas studiów przerwała II wojna światowa. Tytuł magistra Szczepańcówna uzyskała dopiero po jej zakończeniu w 1945 r. W 1946 r. ukończyła Studium Pedagogiczne UJ. Otrzymany dyplom uprawniał ją do nauczania pedagogiki i propedeutyki filozofii w szkołach średnich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich. Zwieńczeniem kształcenia nauczycielskiego był dyplom nauczycielki szkół średnich w zakresie geografii, uzyskany w 1954 r. (Kobylińska 1997, s. 288).

Przed wojną pracowała jako nauczycielka w kilku sądeckich szkołach, od 1923 r. były to: Prywatne Gimnazjum i Liceum Żeńskie im. Marii Konopnickiej, Prywatne Żeńskie Seminarium Nauczycielskie, Prywatne Gimnazjum Żeńskie im. Emilii Plater, Szkoła

³ Są to przede wszystkim wspomnienia jej wychowanki i przyjaciółki Józefy Kobylińskiej publikowane na łamach „Gazety Mszańskiej” i „Gazety Wyborczej” oraz w „Roczniku Sądeckim”, a także wycinki prasy sądeckiej, niektóre z niewiadomych źródeł, otrzymane od drużyny Barbary Godfreyow.

⁴ Jest to kilkadziesiąt stron maszynopisów oraz odbitek ksero ręcznie przepisywanych tekstów z notatkami Barbary Godfreyow, które zgromadziłem w latach 2006-2012.

⁵ Portal II LO w Nowym Sączu oraz ZS nr 1 w Mszanie Dolnej.

⁶ Do 2006 r. spotykałem się z drużyną jako drużynowy i komendant szczepu „Pogórze” – wtedy to drużyna zainteresowała mnie postacią Szczepańcówny, później w latach 2006-2012 spotkania miały charakter prywatny, ostatnie wizyty odbyły się w 2015 r., kiedy drużyna z powodów zdrowotnych nie była się już w stanie komunikować. Wartościowy merytorycznie jest zapis audio oraz dokonana przeze mnie transkrypcja wywiadu przeprowadzonego z drużyną Godfreyow przez harcerki Elżbietę Hajduk i Beatę Łukasik w 2001 r.

Przemysłowa Żeńska Towarzystwa Szkół Ludowych, Koedukacyjna Szkoła Handlowa TSH (Kobylińska 1997, s. 288).

Lata II wojny światowej Szczepańcówna spędziła w Mszanie Dolnej, pracując w Żeńskiej Siedmioklasowej Szkole Powszechnej (obecnie SP nr 2). Jednocześnie prowadziła tajne nauczanie, była też łączniczką Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej (pseudonim „Wrzos”). Nowa nauczycielka pojawiła się w placówce 1 września 1940 r. Początkowo niechętnie przyjęta przez uczennice, szybko zyskała ich przychyłność:

[...] uważały bowiem, że „nowa pani” została narzucona przez okupanta. Bardzo szybko jednak ta wspaniała nauczycielka i pedagog, przedwojenna sądecka instruktorka harcerska, przełamała lody i zawładnęła sercami swoich podopiecznych (Kobylińska 1999, s. 4).

Bronisława Szczepaniec nie ograniczała się do wykonywania swoich podstawowych obowiązków. Uczyła więcej, niż pozwalały warunki okupacyjne, założyła szkolny chór, organizowała w szkole widowiska, które sama opracowywała na podstawie ludowych zwyczajów. Poprzez kultywowanie miejscowych obrzędów dawała wszystkim mieszkańcom prawdziwą lekcję polskości. Jednym z odnotowanych incydentów, za który została upomniana przez niemieckiego wizytatora, było powieszenie w gabinecie dyrekcji szkoły wieńca dożynkowego. Od samego początku pobytu w nowym miejscu była Szczepańcówna zaangażowana w tajne nauczanie, które już po dwóch latach przyjęło formę zorganizowaną. Bronisława Szczepaniec pełniła funkcję wiceprzewodniczącej tajnej Powiatowej Komisji Oświaty i Kultury w Limanowej. Lekcje odbywały się m.in. w jej wynajmowanym mieszkaniu. Do stycznia 1945 r. powołane przez nią komisje egzaminacyjne przeprowadziły 83 egzaminy promocyjne i 18 egzaminów dojrzałości. Oprócz własnego zaangażowania, do konspiracyjnego nauczania mobilizowała Bronisława Szczepaniec również innych nauczycieli, którzy zostali przymusowo przeniesieni do tej szkoły z różnych części Polski. Jeszcze jedną aktywnością podjętą podczas okupacji było kierowanie tajną biblioteką podręczników i lektur (Kobylińska 1997, s. 288-289).

Po zakończeniu wojny powróciła do Nowego Sącza, gdzie spędziła resztę swojego życia. Do 1952 r. uczyła w Gimnazjum i Liceum im. Marii Konopnickiej, później, na skutek szykan ze strony władz PRL, została przeniesiona do LO w Starym Sączu, a następnie, po odwołaniu zainteresowanej, do Szkoły Podstawowej nr 2 w Nowym Sączu, gdzie pracowała do przejścia na emeryturę w 1971 r. Przeniesienie jej do szkoły podstawowej było celowym posunięciem władz, które nie chciały, aby „niewygodna” politycznie i światopoglądowo harcerka miała wpływ na dorastającą młodzież (Kobylińska 1997, s. 289). W piśmie Komisji Rehabilitacyjnej przy Wydziale Oświaty Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie czytamy:

Przeniesienie jej do szkoły ćwiczeń, a następnie do liceum w Starym Sączu, było krzywdą popełnioną z przyczyn politycznych (praca w harcerstwie). Wszystkie opinie o pracy Koleżanki są jak najbardziej pozytywne i świadczą, że Koleżanka jest dobrym fachowcem i zamiłowanym nauczycielem. W związku z tym Wojewódzka Komisja Rehabilitacyjna przyznaje Koleżance pełną rehabilitację moralną jako osobie bezpodstawnie skrzywdzonej (Pismo L.dz. 162/37/KR z dnia 24.04.1957).

Ważną częścią życia Bronisławy Szczepaniec było harcerstwo, z którym związała się w 1919 r., wstępując do założonej w 1913 r. pierwszej żeńskiej drużyny skautowej na terenie Nowego Sącza. Przekonana o wartości harcerstwa, w latach późniejszych, razem z innym Sądectaninem Stanisławem Bugajskim krzewiła te idee wśród sądeckiej młodzieży. Przez wiele lat, od 1947 r., pełniła funkcję komendantki wszystkich żeńskich hufców w Nowym Sączu. Jako instruktorka ZHP reprezentowała nowosądeckie harcerstwo m.in. na zlotach we Lwowie, Spale i w Goedele. „Skrzętna pszczoła” – bo takie imię harcerskie nosiła – założyła też Krąg Starszoharcerski w Nowym Sączu, w którym aktywnie działała do śmierci w 1996 r. We wspomnieniu o niej prof. Józefa Kobylińska napisała:

Wychowała duże grono wspaniałych instruktorów harcerstwa. Kierowana przez Nią bardzo liczna organizacja harcerska miała poważny wpływ na życie Sądeczczyzny. Kierując się konsekwentnie zasadami religii katolickiej oraz przyrzeczenia i prawa harcerskiego, wychowywała młodzież na rzetelnych ludzi i dobrych Polaków (Kobylińska 1997, s. 290).

Szczególnie cenne są też wspomnienia druhny Barbary Godfreyow, bliskiej współpracownicy „Skrzętnej Pszczoły”: „Jak zmarła dh. Bronka, to zadaliśmy sobie pytanie: »Co teraz będzie? Jak my sobie damy radę?«. A przecież byli inni, ale ta osoba była dla nas takim absolutnym wzorem [...]”⁷.

Oprócz harcerskiej służby była też Szczepańcówna członkinią Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK) oraz Związku Nauczycielstwa Polskiego (ZNP). O jej organizatorskim i lideryskim duchu świadczy to, że już na emeryturze, w 1981 r., werbując innych emerytowanych nauczycieli, założyła koło Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”, którego została przewodniczącą. Jako humanistka żywo interesowała się kulturą, tradycją i folklorem. To właśnie te zamiłowania powodowały, że podczas harcerskich wędrówek pisała piosenki odzwierciedlające zarówno piękno Sądeczczyzny, jak i harcerskiego ducha. Jedną z nich, jest znana w całej Polsce pieśń harcerska *Po całej Polsce*:

Po całej Polsce o tej godzinie/
Pałą się watry i sypią skry./
Z tysiąca piersi jedna pieśń płynie/
Harcerskie myśli harcerskie sny./
Mienią się złotem krwawe płomienie./
Myśl z nimi leci, hen w nieba próg,
Pałą się serca, snują marzenia/
I błogosławi harcerzom Bóg (cyt. za Hajduk, Dziedzic 2015, s. 21).

⁷ Wywiad z druhną Barbarą Godfreyow, źródło: archiwum autora.

Teksty poszczególnych utworów wskazują na niesamowity optymizm oraz pasję i radość życia autorki, są też swoistą afirmacją przyrody Sądecczyny i Podhala: „O już słońce ozłociło Sokolicy szczyt./ Wstaje cudny wiosny ranek, oto słońca świt./ Już się mienia mgły i fale dunajcowych wód./ Gdzie piękniejszy, gdzie na świecie jak nie tutaj cud?” (cyt. za Hajduk, Dziedzic 2015, s. 22). Jednocześnie prosto i wymownie przypominają o tradycyjnych wartościach, takich jak rodzina, braterstwo, praca, ojczyzna. Wiele pieśni jest utrzymanych w formie modlitwy do Boga: „Błogosław Panie naszą chatę,/ Pod której dachem w imię Twe,/ W służbie bliźniego i ojczyzny/ hartuje młodzież dusze swe” (cyt. za Hajduk, Dziedzic 2015, s. 7). Jest też Bronisława Szczepaniec autorką innych opracowań *Almanachu regionalnej twórczości literackiej Sądecczyny*, powieści dla młodzieży *Ozimina*, poematu *Śpiewają dunajcowe fale* i kilku innych. Wspomniany poemat to historia Sądecczyny sięgająca czasów Prasłowian: „Pień na pień/ siekiery stuk/ człowiek tu stawia dom./ Tu jego schron/ na noc i dzień” (Szczepaniec 1990, s. 2). Autorka przypomina początki miasta: „Gdy minęły wieki, lata,/ Sędzimir co Sędkiem zwan/ tu, gdzie łączą się dwie rzeki [chodzi o Dunajec i Poprad – przyp. autora],/ tu osady nowej pan./ A od Sędka Sącza imię/ pośród innych osad lśni/ i od wieków w Polsce słynie/ przez historii polskiej dni” (Szczepaniec 1990, s. 4). W tekście historia Nowego Sącza wpleciona jest w historię Polski. Opisane są m.in. dzieje św. Kingi i Bolesława, założenie Nowego Sącza w 1292 r., rozwój kultury od XIV do XVII w., historia Konfederatów Barskich, potop szwedzki, rozbiory Polski oraz zrywy wyzwoleńczo-narodowe, czasy I i II wojny światowej. Opracowanie zawiera dodatkowe notatki autorki przedstawiające ważniejsze biografie czy wydarzenia, a także wskazówki dotyczące wykorzystania poszczególnych utworów w szkolnych przedstawieniach. Jest to pewnego rodzaju współczesna *biblia pauperum* zawierająca historię miasta, opracowaną w sposób literacki, językiem przystępnym. We wstępie do wydania z 1990 r. napisano:

Poemat „Śpiewają dunajcowe fale” jest jakby zbiorem sygnałów z czasów historii Nowego Sącza i wspomnień Sądeczan z tą historią związanych. Pomyślany dla tych, którzy z różnych względów nie mogą korzystać ze źródeł naukowych (Szczepaniec 1990, wstęp).

Z innych publikacji warto wspomnieć o pieczołowicie spisanej historii sądeckiego harcerstwa, ze szczególnym zwróceniem uwagi na lata II wojny światowej. W książce *Służba ojczyźnie nowosądeckich harcerek i harcerzy 1939-1945* autorka szczegółowo, z podaniem źródeł, opisuje harcerskie zaangażowanie w odzyskanie wolności. W tekście przytoczone są fragmenty listów, relacje naocznych świadków, opisane są biografie oraz podane zestawienia liczbowe. Książka stanowi ważne dla Sądecczyny świadectwo harcerskiego patriotyzmu. Jeszcze jednym rodzajem twórczości Bronisławy Szczepaniec, wskazującym na jej wkład w upowszechnianie tradycji i kultury wśród młodzieży, są

montaże literackie przeznaczone do wystawiania na scenie podczas szkolnych akademii, m.in. sceniczne przedstawienie *Sobótki* Jana Kochanowskiego grane w krakowskim Barbakanie, *Pieśń o Warszawie* obraz sceniczny z pierwszych dni po powstaniu warszawskim, *Zwyczajne cechowce w XVII wieku w Nowym Sączu* (Szczepaniec 1990, wstęp). Zaprezentowana twórczość literacka Bronisławy Szczepaniec jest dopełnieniem zarówno jej zaangażowania w proces kształtowania młodego pokolenia, jak i jej własnych zainteresowań literaturą, historią i etnografią Sądeckczyzny.

Po śmierci sylwetka Bronisławy Szczepaniec była kilkakrotnie przypomniana Sądeczanom. Jednym z ważniejszych wydarzeń były obchody 100-lecia II Liceum Ogólnokształcącego im. Marii Konopnickiej w Nowym Sączu. Spotkali się wówczas jej liczni wychowankowie i współpracownicy. Centralnym punktem uroczystości było odsłonięcie tablicy dedykowanej „Skrzętnej Pszczole”. Na korytarzach II LO obecni byli reprezentanci kilku pokoleń, nie tylko z Nowego Sącza. Drugie wydarzenie związane było z piosenkami autorstwa Szczepańców. Jej piosenki są śpiewane przez harcerzy i harcerki od czasów wojny aż po współczesność. Obecnie jednak coraz częściej bez świadomości autorstwa. Świadczą o tym harcerskie śpiewniki, w których przy wspomnianych piosenkach albo podaje się błędnego autora, albo zaznacza, że jest on nieznanym. Hołdem oddanym Bronisławie Szczepaniec, a jednocześnie próbą uporządkowania napisanych przez nią piosenek było wydanie śpiewnika zatytułowanego *Niechże lecą nasze pieśni*. Opracowany w 2015 r. zbiór był wynikiem realizacji projektu „Architekci naszej rzeczywistości”, współfinansowanego ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich. Oprócz śpiewnika, w ramach projektu została odsłonięta drewniana tablica z wizerunkiem Szczepańców, odbyło się wspólne śpiewanie jej piosenek, a na stronie internetowej stowarzyszenia Wczoraj, Dziś, Jutro – realizatora projektu – została udostępniona darmowa aplikacja zawierająca nuty i nagrania linii melodycznej do zebranych piosenek⁸.

W jednym ze wspomnień o Skrzętnej Pszczole napisano, że do „Niej przychodziło się jak do źródła”⁹. Szukając przyczyn jej zaangażowania i patriotyzmu, należy zwrócić uwagę na pozostałych członków rodziny Szczepańców. Jej starszy, przyrodni brat, dr Stanisław Szczepaniec (1895-1963), był majorem Wojska Polskiego, legionistą, obrońcą Lwowa i Przemyśla, kawalerem orderu *Virtuti Militari*, najmłodszy zaś z rodzeństwa Henryk Szczepaniec (1915-1943), żołnierz Armii Krajowej, został rozstrzelany przez gestapo w Tarnowie. Jej cztery siostry to: Helena Szczepaniec (1907-1995), również żołnierz Armii Krajowej, nauczycielka, mgr pedagogiki; Stanisława Szczepaniec-Tyc (1905-1955), żołnierz Armii Krajowej, łączniczka tajnego nauczania Okręgu Kraków

⁸ <http://www.wczorajdzisjutro.pl/architekci-naszej-rzeczywistosci/pliki-do-pobrania/>, 15.10.2016.

⁹ Wspomnienie Bronisławy Szczepaniec z 27.09.2003 r., autor o pseudonimie Słoneczny Grot, źródło: archiwum autora.

(A. Leśniak, J. Leśniak 2000, s. 370). Pozostałe siostry: Maria Kolek (1909-2007) w czasie wojny była wychowawczynią ochronki dla chłopców w Krakowie oraz członkiem Szarych Szeregów, po wojnie powróciła do Nowego Sącza, angażując się w pracę nauczycielską oraz służbę harcerską. Olga Mikołajewska (1915-2000) również żołnierz ZWZ-AK, łączniczka. Ich losy niewątpliwie są świadectwem dobrego, patriotycznego wychowania w rodzinie. Tak o Szczepańcównie pisał Jan Cieślak ps. „Maciej”, major, oficer sztabu, adiunkt 1. Pułku Strzelców Podhalańskich: „Odnaczała się wielką odwagą, wykonywała rozkazy sumiennie [...] cechowała [ją] wybitna inteligencja. Spełniała swoje obowiązki jako wielka patriotka swojej Ojczyzny” (cyt. za Kobylińska 1997, s. 289). Wśród odznaczeń, którymi uhonorowano Bronisławę Szczepaniec, należy wyróżnić: Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami, Krzyż Armii Krajowej, Krzyż Partyzancki, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Krzyż Zasługi dla ZHP, Medal Pamiątkowy „Przyjacielowi za Uśmiech Dziecka” (Kobylińska 1997, s. 290) oraz liczne odznaczenia regionalne, w tym: Złotą Odznakę „Zasłużony w rozwoju Sądeckizny” oraz złotą Tarczę Herbową Miasta Nowego Sącza (Kobylińska 2003, s. 8). Jednym z istotnych świadectw wskazujących na postawę Szczepańcówny są wspomnienia Józefy Kobylińskiej oraz drużny Barbary Godfreyow, do których m.in. odwołuję się w tym artykule. W okresie nauczania w szkole w Mszanie Dolnej Bronisława Szczepaniec była wychowawczynią Kobylińskiej, a przysmaranie jej do siebie jako uczennicy tajnego nauczania w zakresie gimnazjum, w 1942 r., było początkiem prawdziwej przyjaźni. Tak swoją mentorkę wspomina prof. dr hab. filologii polskiej Józefa Kobylińska:

[...] nauczyła nas w tych ciężkich czasach [wojny], jak i gdzie szukać dróg do zdobywania wiedzy, budziła w nas umiłowanie wszystkiego co polskie. [...] Często na przerwie gromadziłyśmy się wokół naszej wychowawczynie, by posłuchać Jej opowiadań, wspomnień z pracy z młodzieżą, z obozów i zlotów harcerskich. Przy tej okazji umiała zawsze podać jakąś wskazówkę czy przestrożę życiową dla nas, umiała wzbudzić tęsknotę za tym, co dobre, co polskie. [...] Dziękuję losowi, że miałam szczęście Ją spotkać, być jej uczennicą i wychowaną, a także do końca jej życia cieszyć się Jej przyjaźnią (Kobylińska 2003, s. 8).

Z Godfreyow zetknęła się Szczepańcówna w sądeckim harcerstwie. To głównie dzięki jej zaangażowaniu wydany został wspomniany już śpiewnik z piosenkami drużny Bronki.

Nieraz tak mówimy, że jak dla nas Polaków i harcerek Ojciec Święty jest wzorcem, jedynym wzorcem w życiu, tak dh. Bronka, to dla nas taki papież sądecki. To był człowiek tak dużej dobroci [...]. Nigdy nie zaostrzała sytuacji, zawsze służyła dobrą radą, nigdy nie rozjątrzała i zawsze łagodziła, a przecież my w młodym wieku ciągle się buntujemy, a ona zawsze pokonywała nas swoją dobrocią¹⁰.

¹⁰ Wywiad z drużną Barbarą Godfreyow, źródło: archiwum autora.

W cytowanym już wstępie do wydania poematu *Śpiewają dunajcowe fale* Edward Smajdor napisał:

Autorka może być zadowolona ze swej długoletniej pracy wychowawczej. Jest postacią szeroko znaną, cenioną i lubianą w Ziemi Sądeckiej, jak również poza nią. W jej pracach i utworach przebija uśmiechnięta, zawsze młodzieńcza pogodna Jej twarz (Szczepaniec 1990, wstęp).

Taką Szczepańcównę zapamiętali mieszkańcy Nowego Sącza, a jej biografia jest cennym materiałem, który może inspirować również poza granicami Sądeczyny.

Ponadczasowe cechy animatora

W jednej z publikacji dla animatorów kultury zostały przytoczone wypowiedzi samych animatorów, odpowiadających na pytanie: animator kultury – kto to taki? Wśród różnorodnych interpretacji animator definiowany jest jako ktoś, kto zawsze zostawia pustą przestrzeń do odkrycia na nowo; ktoś, kto zauważa potrzeby w danym miejscu i znajduje ludzi, którzy chcą działać na rzecz zaspokojenia tych potrzeb; to wreszcie ktoś, kto jest miłośnikiem i zna rzemiosło, a także ktoś, kto sprawia, że ludzie spotykają się ze sobą, kto dzieli się z innymi swoją pasją i zamiłowaniem (DLA... 2009, s. 12-13). Urszula Lewartowicz definiuje animatora kultury przede wszystkim jako osobę pełną pasji, która własnym entuzjazmem zaraża innych: „Jego działalność jest skoncentrowana nie na tym, co wymyśla sam, a na tym, co wydobywa z wnętrza innych [...]” (Lewartowicz 2015, s. 286). Szukając jego ważnych cech, wymienia za Janem Gradem i Urszulą Kaczmarek dynamikę w działaniu, kreatywność i innowacyjność, umiejętności komunikacyjne, zdolność do przekazywania wiedzy w sposób ciekawy i rzetelny, umiejętność organizowania działalności i wyznaczania zadań, umiejętność szybkiego podejmowania decyzji. Przytacza też bardziej rozbudowane zespoły cech zdefiniowane przez Jedlewską: cechy intelektu (bystrość, inteligencja, otwartość umysłu, intuicja, wyobraźnia, szeroka wiedza o kulturze, wychowaniu i człowieku), cechy temperamentu (pobudliwość, aktywność, ruchliwość, wesołość, przebojowość, odporność na stres), cechy woli (wytrwałość, ambicja, pracowitość, konsekwencja, obowiązkowość), cechy społeczno-moralne (życzliwość, komunikatywność, zaangażowanie, empatia, serdeczność, aktywność, bezinteresowność, autentyczność, odpowiedzialność, sprawiedliwość, ufność, pogoda ducha) (Lewartowicz 2015, s. 286-287). Podobnych typologii na gruncie teorii animacji kultury można znaleźć więcej, żadna z nich nie zamyka jednoznacznie cech animatora kultury. Za podsumowanie powyższych uznałem cechy zdefiniowane przez Barbarę Fatygę na potrzeby Sieci Badawczej Obserwatorium Żywej Kultury:

Najważniejsze cechy dobrego animatora to: wysoki poziom świadomości celów, które zamierza osiągnąć; umiejętność współpracy z ludźmi wsparta otwartością i empatią; wyobraźnia;

autokrytycyzm i radzenie sobie z własnym autorytetem; wszechstronne zainteresowania kulturą oraz nieprzeparta chęć uczenia się [...] (Fatyga 2014).

Analizując właśnie te cechy, porównałem je z cechami Bronisławy Szczepaniec.

O **wysokim poziomie świadomości celów** świadczą wypowiedzi osób związanych ze Szczepańcówną, a także wypowiedzi samej „Skrzętnej Pszczoły”. Na pierwszej stronie publikacji *Służba ojczyźnie nowosądeckich harcerzek i harcerzy 1939-1945* zamieszczona jest dedykacja autorki dla młodzieży. Są to słowa przyrzeczenia harcerskiego: „Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Bogu i Ojczyźnie; nieść chętną pomoc bliźnim; być posłusznym prawu harcerskiemu” (Szczepaniec 1992, s. 1). Odczytując tę dedykację, należy pamiętać, że w czasach, gdy Szczepańcówna spisywała historię harcerstwa, w oficjalnej, przyjętej przez komunistyczne harcerstwo wersji przyrzeczenia, nie było słowa „Bóg”. Opisując czasy II wojny światowej, autorka podsumowuje: „Zostawiliśmy ślad, który innym wskaże drogę w pracy i radości [...]” (Szczepaniec 1992, s. 13). Poszczególne wydarzenia z życia drużyny Szczepaniec układają się w sensownie przemyślaną całość – zdobywanie wykształcenia i pogłębianie kwalifikacji nauczycielskich, kierownicze funkcje w ruchu harcerskim, a później założenie Kręgu Starszoharcerskiego. Kiedy sądeckie harcerstwo zostało zagrożone przez ideologiczne wypatrzenie, tak charakterystyczne dla ZHP czasów PRL, Bronisława Szczepaniec wraz z innymi harcerkami podjęła działania zapobiegawcze, uwieńczona założeniem w Nowym Sączu drużyny Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. Świadomość celów widoczna jest też w pracy nauczycielskiej w Mszanie Dolnej. Z jednej strony tajne nauczanie, a z drugiej codzienna, oficjalna praca z młodzieżą nacechowana patriotycznymi wątkami – przemykanie narodowych pieśni do repertuaru chóru; organizacje teatralnych przedstawień opartych na ludowych, polskich tradycjach; wypożyczenie książek; opowieści o przedwojennych czasach ukazujące Polskę wolną i pełną świetności. Bronisława Szczepaniec miała głęboką świadomość tego, w jakiej Polsce żyje i jaki jej obraz chce przedstawiać swoim wychowankom. Z jednej strony piosenki ukazujące piękno „małej ojczyzny”, radość życia, harcerskie wartości. Z drugiej zaś pełne oddanie ojczyźnie, aż do śmierci, opisane w poemacie *Śpiewają dunajcowe fale*. Twórczości Szczepańcówny nie można analizować wybiórczo. Dopiero spojrzenie na całość ukazuje pełnię, którą autorka chciała przekazać młodzieży.

Współpraca z ludźmi oparta na otwartości i empatii cechowała całe życie Szczepańcówny. Odnaczała się nimi zarówno w służbie harcerskiej, jak i nauczycielskim powołaniu. Cały czas otaczali ją ludzie. Pochodziła z wielodzietnej rodziny – jako najstarsza z rodzeństwa (miała starszego przyrodniego brata), mimo swoich licznych aktywności, cały czas pomagała rodzicom. Kiedy została wysłana do pracy w Mszanie Dolnej bardzo szybko zaskarbiła sobie sympatię tamtejszych uczniów. Nie wystarczyło jej, że sama zaangażowała się w tajne nauczanie, musiała jeszcze przy okazji „wciągać”

do tej służby innych nauczycieli. Kiedy po wojnie powróciła do Nowego Sącza, od razu rozpoczęła pracę z młodzieżą. Inspirowała innych nauczycieli, była wzorem dla sądeckich instruktorów. Cały czas otaczali ją inni ludzie. Druhna Barbara Godfreyow pytana o harcerskie postacie, które pamięta, bez namysłu odpowiada: „Naszą instruktorką była dh. Bronisława Szczepaniec, wspaniały człowiek, który nas nauczył harcerstwa”¹¹. Prawdziwy animator kultury żyje wśród ludzi. Być może dlatego tak trudno w tym zawodzie oddzielić pracę od prywatnego życia. Historia drużyny Bronki, która nigdy nie założyła własnej rodziny, jest tego dowodem. Rodziną Szczepańców byli sądecy drużyny i druhowie, nauczyciele, członkowie PTTK. Jej praca zawodowa – nauczycielka w szkole – mieszała się z harcerską pasją i innymi zainteresowaniami. Warto podkreślić, jak ważne w kształceniu animatorów jest właśnie takie bycie wśród ludzi. Mówi o tym w rozmowie z Grzegorzem Godlewskim Zofia Dworakowska:

Ta samodzielność animatora jest bardzo ważna [...] jestem przekonana, że dla osoby, która ma predyspozycje, jest refleksyjna i empatyczna, najważniejszą szkołą animacji kultury są spotkania z niezwykłymi ludźmi, nie tylko mistrzami, ale po prostu z różnymi ludźmi (*Animacja kultury jako idea* 2013).

Wyobraźnia uwidacznia się w opracowanych przez Bronisławę Szczepaniec montażach scenicznych. Dodatkowo jej sposoby „przemycania” treści patriotycznych podczas nauczania w Mszanie Dolnej wskazują na pomysłowość i kreatywność. Już sam pomysł napisania poematu *Śpiewają dunajcowe fale* jest przejawem niecodziennej wyobraźni. Książka stanowi szczery, komunikatywny przekaz. Autorka mówi do czytelnika poetyckimi obrazami, przytaczając jednocześnie historyczne fakty, wspomnienia Sądeczan oraz ludowe pieśni i podania. Takim lirycznym obrazem, świadczącym o wyobraźni autorki jest wiersz *Dunajec*:

Płyniesz w słońcu/ modrą falą/ wiatr ci niesie/ nuty pieśni/ płyniesz płyniesz/ od stuleci/ modre wody/ iskry słońca/ ciemne lasy/ białe skały/ sto zieleni/ sto błękitu/ śpiewasz baśnie/ i legendy/ dawne czasy/ dawne dzieje/ Janosika/ skok przez fale/ skok kuriera/ w świat daleki/ wiążesz w biegu/ w trwałe sploty/ plusk twej wody/ twoja piosnka [...] (Szczepaniec 1990, s. 47).

We wspomnieniach o jej pracy w Mszanie Dolnej, gdzie z narażeniem życia „wymyślała” różne sposoby kształtowania postawy patriotycznej – regionalne przedstawienia, widowiska szkolne – czytamy: „To był jej pomysł na budzenie patriotyzmu i miłości do małej ojczyzny – o tej Wielkiej wszak nie wolno było wspominać [...]” (Kobylińska 1997, s. 290). To wyobraźnia pomagała jej „pociągać” młodzież za harcerskimi i narodowymi ideałami. Dlatego w czasach, kiedy pełniła funkcję hufcowej, nowosądeckie harcerstwo tak bardzo rozkwitało, prezentując się na krajowych i międzynarodowych zlotach.

¹¹ Wywiad z drużyną Barbarą Godfreyow, źródło: archiwum autora.

Przejawem **dużej dozy autokrytycyzmu i radzenie sobie z własnym autorytetem** jest m.in. nieprzywiązywanie wagi do zaznaczania autorstwa licznych piosenek i opracowań literackich. To dlatego Godfreyow tak bardzo zabiegała o wydanie śpiewnika, zawierającego piosenki drużyny Bronki. Wiedziała, że wiele z nich jest śpiewanych, ale współcześni harcerze nie wiedzą, kto jest ich autorem. Bronisława Szczepaniec, mimo że była niekwestionowaną liderką sądeckiego harcerstwa, zawsze pozostawała w cieniu. We wspomnieniach i biografiach często podkreślana jest jej skromność. Takie zachowanie to istotna kwestia w dziedzinie kształcenia animatorów. Fatyga zwraca uwagę, że „[...] specyfika charyzmy animatora wynika z jego autorytetu, którego niezbędną składową jest umiejętność »usuwania się w cień«, gdy działania animacyjne zaczynają przynosić rezultaty” (Fatyga 2014). Analizując kolejne życiowe decyzje Szczepańcówny, można zauważyć jedną prawidłowość. Ona była tą, która mobilizowała, zachęcała, organizowała innych. Bardzo szybko zaczęła pełnić funkcje kierownicze w harcerstwie. Podczas okupacji mobilizowała nauczycieli do tajnego nauczania. Już na emeryturze zmotywowała innych emerytów do założenia koła solidarnościowego, a sądeckich drużów i drużyny do utworzenia kręgu starszoharcerskiego. Jednak w każdym z tych przypadków nie uchylała się od odpowiedzialności, tylko ofiarnie kierowała daną grupą czy inicjatywą. Za każdym razem robiła to z wielką delikatnością, nie narzucając swojego zdania, licząc się z innymi. Jednak kiedy wyczuwała zagrożenie, otwarcie o tym informowała. Szczepańcówna była jedną z ważniejszych postaci podczas zorganizowanego w 1990 r. w Nowym Sączu spotkania instruktorów harcerskich, którego celem była dyskusja nad kondycją ówczesnego ZHP.

Zaproszenie zostało wystosowane do 200 osób. Przybyło ok. 40 instruktorów harcerzy i sympatyków ruchu. Nie pojawił się nikt z Komendy Chorągwi Nowosądeckiej ZHP oraz ze strony Władz Oświatowych. Zaraz na początku druh Jacek Rzaski zaproponował odejście od narzuconych z góry tematów na rzecz rozmowy o sprawach ratowania sądeckiego harcerstwa. Tak też się stało. Pierwsze dwie godziny upłynęły na wzajemnym „badaniu” się uczestników obrad. We wspólnym kręgu zasiedli bowiem przedstawiciele kilku harcerskich pokoleń, druhowie, którzy swoją działalność rozpoczynali jeszcze przed drugą wojną światową, w tym pionierka sądeckich harcerzy BRONISŁAWA SZCZEPANIEC [...] (*Rozpoczynamy od zera* 1990).

Drużna Bronka nie spoczęła tylko na dyskusjach, sama za słaba, aby działać, podpowiadała instruktorom sądeckim, aby założyli drużynę Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, odcinając się tym samym od wypaczonego przez komunistyczny ustrój ZHP. Tak wspomina tę historię drużna Godfreyow:

Zostałam namówiona przez moich byłych instruktorów, dh. Bronkę, dh. Pawłowskiego, dh. Kazię Pawłowską: „Słuchaj, w tym klasztorze jest dużo dziewcząt, one tam przez 3-4 lata uczą się gastronomii” [obecnie Zespół Szkół Sióstr Niepokalanek w Nowym Sączu, przyp. autora].

Ponieważ instruktorki znały te siostry zakonne, a ja byłam znana, poleciły mi i poprosiły, żebym ja tę drużynę poprowadziła. [...] Tam też, w 1994 roku powstała pierwsza drużyna¹².

Rok później powstała druga drużyna, założona przez siostrę Szczepańcówny, druhnę Kolek.

Pozostaje jeszcze **wszechstronne zainteresowanie kulturą** – w przypadku Bronisławy Szczepaniec zwłaszcza kulturą regionalną, a także regionalną etnografią, historią, geografią i literaturą. Dowodem na to są przywoływane już opracowania literackie. Wiąże się z tym również nieustanna chęć uczenia się. W jej biografii czytamy: „Cechowała ją systematyczna dążność do poszerzania i pogłębiania wiedzy [...]” (Kobylińska 1997, s. 289). W innej części: „[...] dyplomy uzyskiwała z wynikiem bardzo dobrym lub z wyróżnieniem [...]” (Kobylińska 1997, s. 288) oraz „Była humanistką, kochała literaturę, historię, interesowała się kulturą, folklorem i tradycjami ludowymi [...]” (Kobylińska 1997, s. 290). Te zainteresowania realizowane były w konkretnych sytuacjach. Sądeccy harcerze i harcerki na zlotach – również tych międzynarodowych, zagranicznych – zawsze mieli swój oryginalny program artystyczny. Zawdzięczałi to m.in. druźnie Bronce. Pracując jako nauczycielka w Mszanie Dolnej, opierając się na swoich materiałach, organizowała widowiska folklorystyczne takie jak wigilia czy dożynki. Zamiłowanie do tradycji i kultury regionu widoczne jest też w jej piosenkach. Niektóre z nich pisała razem z towarzyszącymi jej harcerkami, podczas obozów i biwaków. Przykładem jest utwór napisany w 1928 r., podczas spływu Dunajcem w Pieninach: „Wśród modrych fal, płyniemy w dal./ Słońce lśni, fale drżą, a łódki mkną. [...] Legendę Tatr gwizdzie nam wiatr/ Janosik, Janicek, Zbójnicek. [...] To cudów cud, wśród czarów złud,/ Gdzie gór skroń, pieśni toń, płynie pieśń [...]” (cyt. za Hajduk, Dziedzic 2015, s. 26). Jest to istotna cecha Szczepańcówny, która innym dawała pełne prawo do wyrażania siebie, do własnej twórczości. Podsumuję to słowami Dworakowskiej: „W animacji kultury ważniejsza niż stosowane techniki jest koncepcja kultury, która zakłada nie tylko aktywność, ale twórczość i niezależność uczestników” (*Animacja kultury jako idea* 2013).

Tak zamyka się katalog cech współczesnego animatora kultury, w którego rolę wpisuje się również Bronisława Szczepaniec. W jej działalności można dostrzec wiele „dobrych praktyk”, cennych dla animatorów XXI w. Jej sposób „animowania” jest też zgodny z takim, o którym mówi Godlewski:

Zadaniem animatora – to jest chyba najważniejsza jego rola – jest zaproponowanie sytuacji czy środków artykulacji, które pozwolą im wypowiedzieć swoje miejsce w świecie, własną perspektywę, otoczenie, środowisko, to wszystko, czego przychodzący z zewnątrz animator, z „gotowymi” środkami, z „gotowymi” metodami, nawet nie zauważy, nie będzie miał okazji, bo ten przywieziony „sprzęt” mu to przysłoni (*Animacja kultury jako idea* 2013).

¹² Wywiad z druhną Barbarą Godfreyow, źródło: archiwum autora.

Było to szczególnie trudne w latach, w których działała Bronisława Szczepaniec. Dlatego tym bardziej warto zwrócić na to uwagę, kształcąc współczesnych animatorów.

Podsumowanie

Bywają animatorzy, którzy przez całe swoje życie animują (motywią, pobudzają, mobilizują) ludzi i całe środowiska, często nie wiedząc, że są animatorami. Dla nich to przede wszystkim pasja, sposób życia i bycia w społeczeństwie, to aktywna i zaangażowana postawa, to sfera wartości, które starają się wcielić w życie. Często mają wielką wiedzę, chociaż raczej płynącą z doświadczenia i otwartości na świat niż udokumentowaną dyplomami (*Animacja lokalna...* 2008, s. 6).

Przedstawiona w tekście Bronisława Szczepaniec – zaangażowana harcerka i nauczycielka przez całe życie animowała lokalną społeczność Nowego Sącza, a w czasie wojny także Mszany Dolnej. Podejmowane po jej śmierci inicjatywy, inspirowane jej działalnością, świadczą, że nie tylko była animatorką, ale nadal nią pozostała, pobudzając do działania, motywując swoją postawą i twórczością. Dlatego w projekcie, którego celem było wydanie śpiewnika z jej piosenkami, została nazwana „architektem naszej rzeczywistości”¹³. Wśród innych „architektów” znaleźli się przedstawiciele różnych zawodów, wielu z nich – tak jak Szczepańcówna – było społecznikami, zaangażowanymi w kształtowanie młodych pokoleń, dbającymi o lokalną kulturę i tradycję. Przykładem jest o. Adam Wiktor (1947-1999) przez ostatnie 10 lat swojego życia związany z Bytomiem; Zdzisław Kurdzielski (1881-1962) inżynier z Jaworzna; Tadeusz Strumiłło (1884-1958) filozof, pedagog oraz instruktor harcerski. Taką postacią jest też przywoływana już Barbara Godfreyow, zmarła w listopadzie 2016 r. To cenne biografie, których studiowanie może nie tylko inspirować, ale także wiele nauczyć. To jednak biografie często mało znane, wymagające odkrywania i upowszechniania. Kompetentni są tutaj właśnie animatorzy kultury, którzy mogą nie tylko czerpać z bogatej historii wspomnianych postaci, ale także inspirować nimi lokalne społeczności, w których pracują. To również obszar badawczy dla pedagogów społecznych.

Badacz biografii nie ma łatwego zadania, ale jest ono interesujące poznawczo. Wydaje się, że badając życie, warto dostrzec biografię jako jego zoperacjonalizowane (utrwalone w języku) przybliżenie. *Homo narrativus* – zdolność przekazywania informacji o sobie i świecie umożliwiła kumulację wiedzy i jej transmisję w wymiarze międzypokoleniowym, historycznym, kulturowym. „Opowieść” stała się medium istnienia człowieka, nie negując naturalnie tezy *homo cogitans* – zakładającej, że to rozum wyróżnia go ze świata przyrody [...] (Lalak 2014, s. 16).

¹³ „Architekci naszej rzeczywistości” to pełna nazwa konkursu grantowego realizowanego przez Fundację BZWBK, którego celem było przypomnienie Polakom o nieprzeciętnych osobach, związanych z konkretnymi środowiskami lokalnymi.

Badanie biografii osób nieżyjących jest szczególnie istotne w budowaniu tożsamości lokalnych środowisk. Taki sposób animowania, integrowania lokalnych społeczności został wykorzystany w projekcie „Architektki naszej rzeczywistości”.

Harcerska działalność Bronisławy Szczepaniec czyni jej biografię cenną nie tylko dla animatorów kultury. Ruch harcerski przez cały XX w. wychował liczne grono znakomitych wychowawców-pedagogów. Ten wątek rozwija w swoich publikacjach m.in. Bogusław Śliwerski.

Instruktorzy harcerscy, choć nie muszą być, a w większości zapewne nie są nauczycielami czy profesjonalistami w szeroko rozumianej dziedzinie edukacji, to jednak z racji pełnionych, a ustrukturyzowanych także instytucjonalnie ról, stają się lub już są pedagogami (czy im się to podoba, czy nie, czy tego chcą, czy nie). [...] Pedagodzy harcerscy wpisują się zatem w szeroko pojmowaną grupę pedagogów społecznych [...] (Śliwerski 2016, s. 36).

Śliwerski tak charakteryzuje instruktorów podobnych do Szczepańcówny: „Tak rozumiani pedagogzy harcerscy powinni orientować swe działania na opiekę i pomoc, na wychowanie, inkulturację, edukację i animację procesów wspomagających rozwój innego człowieka czy grup społecznych [...]” (Śliwerski 2016, s. 36). Taka właśnie była „Skrzętna Pszczoła”, a jej biografia nadal może być źródłem inspiracji dla współczesnych pedagogów, nauczycieli oraz lokalnych animatorów.

Bibliografia

- Animacja kultury jako idea* (2013), rozmowa Zofii Dworakowskiej i Grzegorza Godlewskiego, Platforma Kultury, <http://www.platformakultury.pl/artykuly/126530-animacja-kultury-jako-idea.html>, 25.02.2017.
- Animacja lokalna. Jak aktywizować społeczności wiejskie?* (2008), Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Delecka-Bury A. (2015), *Źródła sukcesu pedagogicznego animatorów kultury muzycznej*, Impuls, Kraków.
- DLA animacja kultury* (2009), Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”, Warszawa.
- Dubas E. (2015), *Andragogiczne badania biografii – zakresy, trudności, etyka badacza (wybrane aspekty)*, w: *Biografia i badanie biografii. Biografia i uczenie się*, t. 4, E. Dubas, J. Stelmaszczyk (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Fatygą B. (2014), *Słownik Teorii Żywej Kultury: Animator Kultury*, <http://ozkultura.pl/wpis/2800/5>, 22.10.2016.
- Hajduk Ł., Dziedzic W. (2015), *Bronisława Szczepaniec. Niechże lecą nasze pieśni*, Stowarzyszenie Wczoraj, Dziś, Jutro, Nowy Sącz.
- Jedlewska B. (1999), *Animatorzy kultury wobec wyzwań edukacyjnych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Kobylińska J. (1997), *Bronisława Stefania Szczepaniec 1903-1996*, „Rocznik Sądecki”, t. XXV, Nowy Sącz, s. 288-290.
- Kobylińska J. (1999), *Postacie Mszany*, „Gazeta Mszańska”, nr 1, s. 4.

- Kobylińska J. (2003), *Bronisława Szczepańcówna, wspomnienie (1903-1996)*, „Gazeta Wyborcza”, nr 180 z dnia 4.08.2003 r., dodatek Kraków.
- Krenz R. (red.) (2014), *Aktywna biografia w przestrzeni społecznej*, Stowarzyszenie Eko-inicjatywa, Kwidzyn.
- Lalak D. (2014), *Badania biograficzne – standardy wiarygodności oraz walory edukacyjno-rozwojowe*, w: *Aktywna biografia w przestrzeni społecznej*, R. Krenz (red.), Stowarzyszenie Eko-inicjatywa, Kwidzyn.
- Leśniak A., Leśniak J. (2000), *Encyklopedia sądecka*, Urząd Miejski w Nowym Sączu, Nowy Sącz.
- Lewartowicz U. (2015), *Animacja kulturalna dorosłych z perspektywy uczestników i animatorów*, „Dyskursy Młodych Andragogów”, t. 16, s. 279-292.
- Nowak-Wolna K., Nycz E. (2013), *Kultura, animacja, zmiana społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytet Opolski, Opole.
- Olejarz M. (2005), *Wykorzystanie narracji biograficznych w kształceniu przyszłych animatorów kultury*, „Dyskursy Młodych Andragogów”, t. 6, s. 155-168.
- Rozpoczynamy od zera?*, „Dziennik Polski”, marzec 1990, Nowy Sącz.
- Solarczyk-Szwec H. (2015), *Cztery ćwiartki biograficznego uczenia się*, „Rocznik Andragogiczny”, nr 22, s. 119-134.
- Szczepaniec B. (1990), *Śpiewają dunajcowe fale*, ksero maszynopisu, Nowy Sącz.
- Szczepaniec B. (1992), *Służba ojczyźnie nowosądeckich harcerzek i harcerzy 1939-1945*, Wydawnictwo Nowy Sącz, Nowy Sącz.
- Śliwerski B. (2016), *Harcerstwo źródłem pedagogicznej pasji*, Impuls, Kraków.

PONADZASOWE CECHY ANIMATORA KULTURY

NA PODSTAWIE BIOGRAFII NOWOSĄDECKIEJ HARCERKI BRONISŁAWY SZCZEPANIEC (1903-1996)

STRESZCZENIE: W pierwszej części tekstu autor przedstawił sylwetkę żyjącej w latach 1903-1996 nowosądeckiej harcerki Bronisławy Szczepaniec. Oprócz biografii została też zaprezentowana jej twórczość oraz opinie współpracujących z nią osób. W drugiej części na podstawie charakterystyki Bronisławy Szczepaniec zostały sformułowane uniwersalne cechy animatora lokalnej społeczności. Historia Szczepańcówny oraz analiza jej cech zostały poprzedzone wstępem dotyczącym biograficznego uczenia się, zarówno tego na podstawie własnej biografii, jak i spowodowanego namysłem nad innymi biografiami. W podsumowaniu autor zwrócił uwagę na istotę poznawania zapomnianych biografii lokalnych społeczników, które dla animatorów kultury mogą mieć szczególne znaczenie.

SŁOWA KLUCZOWE: animator kultury, harcerstwo, Bronisława Szczepaniec, Nowy Sącz.

TIMELESS FEATURES OF A CULTURAL ANIMATOR BASED

ON BIOGRAPHY OF THE NOWY SĄCZ SCOUT BRONISŁAWA SZCZEPANIEC (1903-1996)

SUMMARY: In the first part of the article the author presents the life of Bronisława Szczepaniec, who lived in Nowy Sącz from 1903 to 1996. Apart from her biography, the author also describes her literary output and opinions of people who cooperated with her. In the second part we can read about timeless features of a cultural animator based on the biography of Szczepańcówna. The history of Bronisława Szczepaniec and the analysis of her characteristics are preceded by information about biographical learning, based both on one's own biography as well as other biographies. In the summary the author notices the importance of forgotten biographies of local animators.

KEYWORDS: cultural animator, scouts, Bronisława Szczepaniec, Nowy Sącz.